Journalistinen työprosessi – mikä (muka) tekee siitä vastuullista?

Lauri Haapanen

pe / slotti 1

Johdanto: Lauri Haapanen (9 min)

1. Margareta Salonen, Minna Koivula, Mikko Villi, Karoliina Talvitie-Lamberg, Turo Uskali ja Veera Ehrlén: Kuinka uutismedia portinvartioi omaa dataansa? – Yleisödatan eettiset ja oikeudelliset rajoitteet uutismediassa (20 min + 7 min)

2. Jaana Hujanen, Mikko Grönlund, Juho Ruotsalainen, Katja Lehtisaari ja Viljami Vaarala: ”Moni media on lähtenyt hämärtämään journalismin ja markkinoinnin eroa” − Paikallisen journalismin ja viestinnän limittyvät rajat. (20 min + 7 min)

3. Lauri Haapanen ja Minna Koivula: Onnettaren armoilla? Serendipiteetin rooli journalistisessa työprosessissa (20 min + 7 min)

pe / slotti 2

1. Mikko Hautakangas: Yhteiskunnallisen vastuun ihanteet ja käytännöt toimittajien puheissa ja arjessa

2. Kari Koljonen: Journalistin vastuu ja rooli yhteiskunnassa – opiskelijan näkökulma

3. Maria Lassila-Merisalo: Vastuuttomia sometarinoita?

la / slotti 1

1. Salla Tuomola: Suomenkieliset vastamediat journalistisen tarkastelun kohteena

2. Pauliina Penttilä: Performatiivisuus − Katse toimittajien arkiseen valtaan ja journalismin määrittelyyn

3. Jari Väliverronen, Reeta Pöyhtäri ja Mikko Villi: Suomalaiset journalistisen työn tekijät murrosaikana

Abstraktit

Johdanto / **Lauri Haapanen: Miksi niin tutkijoiden, yleisön kuin toimittajienkin on hyvä ymmärtää *Monologisointi* toimitustyössä*:* haastattelun pelkistäminen osaksi journalistista juttua**

Esiteltyäni *monologisoinnin* käsitteen tarkastelen johdannossani sitä, miksi monologisoinnin ymmärtäminen on oleellista ensinnäkin sellaisessa poikkitieteellisessä tutkimuksessa, jossa journalismi on yhtenä osana, usein kontekstina, ja toiseksi yleisön kriittisen medialukutaidon näkökulmasta. Kolmanneksi monologisoinnin tiedostaminen on virheiden välttämiseksi tärkeää toimittajille itselleen, sillä hektinen uutisarki ei aina tarjoa aikaa oman työn riittävälle reflektiolle.

Haastattelu on keskeinen osa journalistista työprosessia, ja käsite *monologisointi* liittyy haastattelun journalistiseen raportointiin. Kun toimittaja käyttää haastattelussa tuotettua materiaalia jutussaan, haastattelun alkuperäinen dialogisuus kielellisine ja ei-kielellisine piirteineen pelkistyy. Pääasiassa tämän tapahtuu siten, että toimittaja häivyttää oman roolinsa alkuperäisessä haastatteluvuorovaikutuksessa, minkä seurauksena sitaatit ja muunlainen referointi esitetään jutussa ikään kuin haastateltavan monologina. Toisin sanoen juttu luo vaikutelman siitä, että haastateltava olisi tuottanut puheenvuoronsa itsenäisesti, yhtenäisesti ja omaehtoisesti. Paitsi vuorovaikutuksellisuuden myös sisällön näkökulmasta tämä on omiaan tuottamaan yleisössä erilaisen tulkinnan haastateltavasta ja hänen kertomistaan asioista kuin mikä se alkuperäisessä puhetilanteessa olisi ollut.

Margareta Salonen, Minna Koivula, Mikko Villi, Karoliina Talvitie-Lamberg, Turo Uskali ja Veera Ehrlén: Kuinka uutismedia portinvartioi omaa dataansa? – Yleisödatan eettiset ja oikeudelliset rajoitteet uutismediassa

Viestinnän ja median alustaistuminen (engl. platformisation) on johtanut siihen, etteivät perinteiset mediatoimijat ole enää ainoita portinvartijoita uutisekosysteemissä. Alustapalvelut, kuten Facebook, ja niiden käyttäjät ovat osa uutisprosessia etenkin sen jälkeen, kun uutinen on jo julkaistu (Salonen et al.; Hermida 2020). Näin ollen myös uutismedioiden yleisödatan omistajuus ja kontrolli ovat monimutkaistuneet, kun kentällä on useampi toimija. Onkin tärkeää ymmärtää, miten uutismediat keräävät ja käyttävät dataa ja tekevät siihen liittyviä päätöksiä. Datan keräämiseen ja hyödyntämiseen liittyy myös monia eettisiä kysymyksiä. Eettinen datankäyttö voikin toimia tulevaisuudessa luottamuksen rakentajana yleisöjen ja mediayhtiöiden välillä.

Yleisödataa kerätään toimituksissa laajasti, ja analytiikkatyökalujen käyttöä normitetaan työyhteisön jäsenten kesken (Zamith ym. 2020). Analytiikan on myös osoitettu vaikuttavan keskeisesti päätöksentekoon toimituksissa (Vu 2014). Alustapalveluissa käyttäjät puolestaan vaikuttavat alustapalveluiden algoritmeihin omalla toiminnallaan, kuten tykkäämällä, kommentoimalla ja jakamalla (Bruns 2018). Voidaankin ajatella, että yleisöt vaikuttavat myös portinvartiointiin oman toimintansa eli heistä saatavan datan kautta (Vu 2014; Villi 2012). Dataan liittyviä toimijoita ovat siten mediaorganisaatiot, alustapalvelut kuin niiden käyttäjätkin. Lisäksi eri maiden lainsäädäntö asettaa reunaehtoja datan käytölle ja esimerkiksi määrittelee käyttäjien oikeudet heistä kerättävään dataan (esim. EU:n tietosuojalaki).

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ymmärtää, minkälaisia eettisiä yleisödataan liittyviä päätöksiä uutismediat tekevät omia verkkosivujaan ja sosiaalisen median tilejään koskien. Kysymmekin:

TK1: Onko yleisödatan keräämisessä ja käyttämisessä eroavaisuuksia uutismedian verkkosivujen ja sosiaalisen median tilien välillä?

TK2: Ottavatko uutismediat huomioon eettisiä tekijöitä kerätessään ja käyttäessään yleisödataa?

Tutkimuksen aineisto kerätään haastattelemalla kotimaisten sanomalehtien toimittajia huhti-toukokuussa 2022. Aineisto analysoidaan laadullisen sisällönanalyysin keinoin (Tracy 2013) sekä tarkastelemalla uutismedioiden päätöksiä Journalistin ohjeiden valossa. Tutkimus tuo vastauksia uutismedian yleisödatan käytön ja keräämisen eettisiin näkökulmiin, sekä tarjoaa käytännön ratkaisuja, joiden avulla toimittajat voivat ottaa eettisiä näkökulmia huomioon päivittäisissä työtehtävissään yleisödataan liittyen.

Jaana Hujanen, Mikko Grönlund, Juho Ruotsalainen, Katja Lehtisaari ja Viljami Vaarala: ”Moni media on lähtenyt hämärtämään journalismin ja markkinoinnin eroa” − Paikallisen journalismin ja viestinnän limittyvät rajat.

Esityksessä tarkastellaan suomalaisen uutismedia-alan ammattilaisten näkemyksiä eettisistä haasteista, joita ammattijournalismin ja muun viestinnän rajojen murrostuminen aiheuttaa paikallisen median toimintaympäristössä. Se valottaa tilannetta, jossa paikallisen viestinnän kentällä toimii yhä heterogeenisempi joukko median ja viestinnän toimijoita, joiden toimintaa ohjaavat eettiset periaatteet ja linjaukset ovat perinteiseen journalistiseen mediaan nähden paitsi erilaiset myös epäselvät. Nykytilanteen lisäksi tarkastelemme, miten uutismedian ammattilaiset ennakoivat journalismin ja viestinnän suhteen kehittyvän tulevaisuudessa. Aineistona käytämme uutismedian päätoimittajille suunnatun sähköisen kyselyn vastauksia. Niitä analysoidaan määrällisesti ja laadullisesti. Tutkimuksen valossa journalismin ja viestinnän väliset rajat liikkuvat ja hämärtyvät. Kyselytutkimuksen vastaajat tuovat yhtäältä esille, että taloudelliset paineet ohjaavat uutismediaa tinkimään journalismin eettisistä periaatteista. Toisaalta tiedottajat ja muut viestinnän tekijät omaksuvat työhönsä elementtejä professionaalisen journalismin käytännöistä ja tyyleistä. Päätoimittajien mukaan rajat journalismin ja muiden viestinnän muotojen välillä ovat selvät heidän itsensä edustamassa mediassa, mutta epäselviä muissa paikallisissa tiedotusvälineissä ja yhteiskunnassa yleensä. He ennustavat suomalaisen paikallismedian tulevaisuuden olevan moniselitteinen tai jopa synkkä. Paikallisen uutismedian tulevaisuus nähdään myönteiseksi siinä tapauksessa, että sen tuottama journalismi kykenee erottumaan viestinnästä sekä uudistamaan sisältönsä houkuttelevaksi ja merkitykselliseksi.

Lauri Haapanen ja Minna Koivula: Onnettaren armoilla? Serendipiteetin rooli journalistisessa työprosessissa

Journalistinen työ on pohjimmiltaan luovaa (Deuze 2019). Tässä tutkimuksessa tarkastelemme journalistisen työn luovuutta serendipiteetin eli onnekkaisiin tai hyödyllisiin lopputuloksiin johtavien sattumusten näkökulmasta (esim. Malmelin & Virta 2019; Bird-Meyer & Erdelez 2021). Ennakoimattoman tapahtuman seurauksena hyödylliseen lopputulokseen päätyminen ei ole kuitenkaan kiinni ainoastaan onnesta, vaan toimittajalta vaaditaan sekä kykyä että mahdollisuuksia vastata työprosessissa ilmeneviin yllättäviin tilanteisiin hedelmällisellä tavalla (Merton & Barber 2004). Tarkastelemme serendipiteettiä laadullisen haastatteluaineiston avulla yksittäisten juttujen tekoprosessien kautta. Olemme pureutuneet yhdessä 16 suomalaisen toimittajan kanssa heidän juttuprosesseihinsa ja käsitelleet juttuihin liittyvät työvaiheet aina ideoinnista tiedonkeruuseen, kirjoittamiseen ja julkaisemiseen. Analyysimme osoittaa, että serendipiteetti on jatkuvasti läsnä journalistisessa työprosessissa, eikä liity ainoastaan juttuprosessin alkuvaiheeseen (esim. ideointi, aiheenvalinta), kuten aiempi tutkimus on olettanut (vrt. Malmelin & Virta 2019; Bird-Meyer & Erdelez 2018; 2021; Bird-Meyer, Erdelez & Bossaller 2019). Yllättäviin tilanteisiin vastaaminen ei myöskään ole journalistisessa työssä vapaaehtoista, vaan toimittajan on pakko vastata eteentuleviin ongelmiin luovasti suoriutuakseen työstään mahdollisimman hyvin. Hyödynnämme tutkimusaiheen käsittelyssä institutionaalista teoriaa (esim. Ryfe 2019), joka ohjaa pohtimaan, mitä toimitustyön sattumanvaraisuus tarkoittaa journalismin institutionaalisen aseman määrittelyssä, ja edelleen tarkastelemaan sitä, miten journalistisessa prosessissa tapahtuvat (sattumanvaraiset) seikat sekä toimittajien kyky vastata niihin luovasti heijastelevat journalismin muutosta yhteiskunnallisena instituutiona. Tutkimuksemme lisää ymmärrystä serendipiteetin roolista toimitustyössä valottamalla

niitä seikkoja, jotka auttavat toimittajia vastaamaan yllättäviin tilanteisiin menestyksekkäästi, sekä kartoittamalla mekanismeja, jotka haastavat toimittajien kykyä reagoida odottamattomiin haasteisiin.

Mikko Hautakangas: Yhteiskunnallisen vastuun ihanteet ja käytännöt toimittajien puheissa ja arjessa

Olen työskennellyt vuodesta 2016 yhteistyössä suomalaisten toimittajien kanssa kehittäessämme ja tutkiessamme sovittelujournalismin käsitettä ja menetelmiä (www.sovittelujournalismi.fi, Hautakangas & Ahva 2018a & 2018b, Hautakangas & Gerlander 2021). Tämä toiminta(-tutkimus) on pitänyt sisällään mm. eri teemoihin keskittyneitä työpajoja, yhdistysmuotoista verkostoitumista, erilaisia koulutuksia, tutkijoiden ja toimittajien vuorovaikutusta verkossa ja tapahtumissa sekä osallistumista erilaisiin kokeiluihin ja hankkeisiin. Näissä puitteissa on myös tuotettu journalistisia juttuja ja kehitetty toimitusten sisäisiä käytäntöjä.

Tämän suomalaiselle journalismin kentälle keskittyneen toiminnan lisäksi olen osallistunut aktiivisesti keskusteluun journalismin yhteiskunnallisesta vastuusta ja erilaisista ”vastuullisen journalismin” ilmentymistä muualla maailmassa, erityisesti Pohjoismaissa, muun muassa Nordic Forum for Social Responsibility in Journalism -verkoston kautta – olen yksi verkoston neljästä perustajajäsenestä (https://sites.tuni.fi/nordicforum/).

Tässä MEVI-päivien esityksessä analysoin edellä kuvattua monimuotoista ja käytännönläheistä empiiristä aineistoa ja kerron, miten toimittajat Suomessa ja muualla Pohjoismaissa puhuvat vastuullisuuteen liittyvistä ihanteista ja tavoitteista, millaisia käytännön haasteita vastuullisuutta korostavat toimittajat kohtaavat ja millaisia journalistisia projekteja vastuullisuuteen pyrkimisen nimissä on toteutettu.

Lähteet:

Hautakangas Mikko & Ahva, Laura (2018a): “Introducing a New Form of Socially Responsible Journalism: Experiences from the Conciliatory Journalism Project”. *Journalism Practice*, Vol. 12(6), 730–746.

Hautakangas, Mikko & Ahva, Laura (2018b): “Sovittelujournalismi kirkastaa keskustelua”. Teoksessa Mari K. Niemi & Topi Houni (toim.): *Media ja populismi*. Tampere: Vastapaino, 278–303.

Hautakangas, Mikko & Gerlander, Maija (2021): ”Kuunteleminen vastuullisuuden ja luottamuksen rakentajana – Esimerkkinä journalismin yhteiskuntavastuu.” Teoksessa Visa Penttilä & Kirsi Eräranta (toim.): *Vastuullinen viestintä*. ProComma Academic 2021, 124–138.

Kari Koljonen: Journalistin vastuu ja rooli yhteiskunnassa – opiskelijan näkökulma

43 journalismin opiskelijaa Tampereelta ja Turusta otti alkuvuonna 2021 kantaa väitteeseen: journalismi on vastuussa yleisölle. He osallistuvat tutkimushankkeeseen ”Toimittajien yksilöllistyvät polut: Laadullinen seurantatutkimus” ja ovat ehtineet teemahaastatteluissa pohtia journalistin vastuuta ja ammatin erityisyyttä eri näkökulmista: Miten he suhtautuvat journalismin rooliin yhteiskunnassa? Millaiseksi he näkevät journalistin ja muiden viestintä- ja media-alan ammattien vaikutusvallan ja vastuusuhteet? Mitä mieltä he ovat journalismin itsesääntelyjärjestelmästä?

Tutkimusten mukaan Suomessa ja muissa Pohjoismaissa journalisteilla on ollut erityisen vahva eetos työskennellä yhteiskunnan hyväksi vahtimalla vallankäyttöä ja ajamalla yleistä etua. Journalistin ohjeisiin on kirjattu tavoitteeksi ”tukea sananvapauden vastuullista käyttämistä joukkoviestimissä”. Ohjeiden taustalla on ajatus siitä, että demokratiaa ja sananvapautta edistävän journalistin pitää antaa itse säännellä vastuutaan yhteiskunnassa. Kokevatko 2020-luvulla median ammattikentältä paikkaansa hakevat tulokkaat vastuunsa ja sen sääntelyn edellä kuvatulla tavalla?

Journalismin opiskelijoiden mielestä journalismissa kansalaisten tiedontarpeet tulee asettaa etusijalle liiketaloudellisiin tavoitteisiin nähden. Julkinen palvelu journalismissa kietoutuu luotettavaan tiedonvälittämiseen, yhteiskunnallisten ongelmien käsittelyyn sekä kansalaisten sivistämiseen ja voimaannuttamiseen. Valtaosa opiskelijoista näyttää arvostavan journalistin ammattia enemmän kuin muita viestintäalan ammatteja. Haastattelemamme opiskelijat korostavat, että journalistit ovat vastuussa ensisijaisesti kansalaisille ja vasta toissijaisesti työnantajaorganisaatiolle. Itsesääntelyjärjestelmää pidetään erittäin tärkeinä, ja journalistitulokkaat kokevat saavansa Journalistin ohjeista apua moraalisten ongelmien ratkaisemiseen. Opiskelijat esittävät joitakin kriittisiä huomioita journalismin vastuun toteutumisesta, mutta he eivät kyseenalaista ammattiyhteisön keskeisiä opinkappaleita eivätkä aja merkittäviä uudistuksia ammatillisiin arvoihin tai periaatteisiin.

Lähteet:

Ahva, Laura; Järvipetäjä, Milla; Koljonen, Kari; Raunio, Samuel & Reunanen, Esa (2022) Lähtöjä median ammattipoluille: Journalismia opiskelevien käsityksiä media- ja viestintäalan ammateista sekä omasta tulevaisuudestaan alalla. Tampereen yliopisto, tutkimuskeskus COMET/Turun ammattikorkeakoulu, Taideakatemia.

Maria Lassila-Merisalo: Vastuuttomia sometarinoita?

Esitykseni perustuu anonyymiin verkkokyselyyn, jonka toteutin vuosien 2018 ja 2019 vaihteessa. Kysely oli taustakartoitusta tutkimukseen, joka odottaa yhä toteutumistaan. Kyselyyn vastasi 55 toimittajaa. Otos on pieni eikä vastaajien taustatietoja kerätty, joten tuloksia ei voi kehua edustaviksikaan, mutta ne ovat jääneet vaivaamaan mieltäni ja jakaisin ne mielelläni tutkijakollegoiden kanssa.

Kyselyn aiheena oli sosiaalisen median tarinallistuminen ja sen vaikutus toimittajien työhön ja journalismiin. Vastaajista 75 prosenttia oli sitä mieltä, että sosiaalinen media on muuttanut journalismin tekemistä merkittävästi, ja 95 prosenttia uskoi, että koskettava tarina leviää somessa paremmin kuin faktakeskeinen juttu.

Avoimissa vastauksissa kuvailtiin sosiaalisen median palveluilla olleen neutraaleja, positiivisia ja negatiivisia vaikutuksia journalismiin. Kaikissa joukoissa oli vastauksia, jotka herättävät kriittisiä kysymyksiä journalismin arvoista. Nostan esimerkiksi seuraavan, neutraalihkon vastauksen:

> *Tuotetaan sellaista sisältöä, joka leviää hyvin sosiaalisessa mediassa. Sitä kauttahan juttu tavoittaa lukijoita.*

Ensilukemalta vastaus vaikuttaa melko harmittomalta, mutta kun sitä alkaa pohtia tarkemmin, se on varsin ongelmallinen. Sosiaalisen median algoritmit eivät noudata journalismin periaatteita. Jos sisältöä päätetään optimoida someen, joudutaan ennen pitkää väistämättä tilanteeseen, jossa on

valittava jompikumpi: joko journalististen arvojen mukainen tai somessa hyvin menestyvä käsittelytapa.

Esittelen esityksessäni kyselyn vastauksia ja herättelen niiden avulla jatkokysymyksiä journalististen prosessien vastuullisuudesta.

Salla Tuomola: Suomenkieliset vastamediat journalistisen tarkastelun kohteena

Valtamedian kritiikille ja epäluottamukselle rakentuva vastajulkisuus on laajentunut suomalaisessa mediakentässä näkyvästi sen jälkeen, kun niin sanottu Euroopan pakolaiskriisi vuosina 2014–16 kiihdytti hyperpuolueellisten ja oikeistopopulististen verkkosivustojen syntyä. Koronapandemian aikaan vastainformaatiota jakavia sivustoja on syntynyt lisää jo paikkansa vakiinnuttaneiden rinnalle. Kyseisten sivustojen tavoitteena on horjuttaa tietoisesti journalismin tekotapoja ja tulkintoja (Noppari & Hiltunen, 2018). Yhtä tunnetuinta suomenkielistä vastamediaa, MV-lehteä tutkineet Seuri ja Toivanen (2021) havaitsivat, että verkkojulkaisun ja sen tekijöiden suhde journalismiin on kompleksinen ja kaksijakoinen. Yhtäältä MV-lehden päämäärä on tuomita journalistinen instituutio ja tehdä journalistit naurunalaisiksi, toisaalta julkaisu käyttää hyväkseen uutisjutun journalistista muotoa ja viittaa myös omiin juttuihinsa tutkivan journalismin tuotoksina (Seuri & Toivanen, 2021: 79).

Teoreettiselta taustaltaan tutkimukseni kiinnittyy kolmeen tutkimussuuntaan: vastajulkisuuden tematiikkaan (mm. Fraser, 2009), journalismin muutoksiin hybridissä mediajärjestelmässä (Chadwick, 2017) sekä erityisesti verkossa tapahtuvaan informaatiokamppailuun (mm. Carlson, 2018). Nykyajan informaatiopolitiikkaa määrittää valtataistelu keskenään kilpailevien ryhmien välillä, jotka eivät pelkästään kyseenalaista journalistisia sisältöjä vaan myös itse journalistien kyvykkyyden toimia sisällöntuottajina (Carlson, 2018). Kriittinen lähestymistapa journalistisen median välittämään informaatioon on haastanut tiedonvälitykselle olennaisen faktojen paikkansapitävyyden, ja journalistit joutuvat yhä useammin vastaamaan hyökkäyksiin, jotka kohdistuvat sekä heidän jakamaansa sisältöön että heidän asemaansa sisällönjakajina (Carlson, 2018).

Tutkimukseni kohdistuu suomalaiseen vastamediakenttään, joista olen laatinut ajankohtaisen koosteen. Aineistoni koostuu muutamalta sivustolta kootuista jutuista, joita tarkastelen lähemmin laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Tarkoitukseni on tutkia, millaiset toimintamallit ja teemat jutuissa toistuvat ja millaiset tekijät erottavat jutut journalistisesta sisällöstä. Tarkastelen juuri tätä vastamedian uutistekstien rakenteellista ja sisällöllistä suhdetta journalistiseen mediaan vastaamalla seuraavaan tutkimuskysymykseen: Millaisia yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia vastamedian jutuissa on journalismiin verrattuna sisällöllisellä ja rakenteellisella tasolla?

Lähteet:

Carlson, Matt (2018). The information politics of journalism in a post-truth age. *Journalism Studies*, 19 (13): 1879–1888.

Chadwick, Andrew (2017). *The Hybrid Media System:Politics and Power*. Oxford University Press.

Fraser, Nancy (2009). Uusi katse julkisuuteen: Vallitsevan demokratian arvostelua. *Media & viestintä*, 32 (3): 8–30.

Noppari, Elina & Hiltunen, Ilmari (2018). Populistinen vastamedia eliittejä haastamassa. Teoksessa Mari. K. Niemi, & Topi Houni (toim.), *Media & Populismi: Työkaluja kriittiseen journalismiin.* Tampere: Vastapaino, 236–272.

Seuri, Olli & Toivanen, Pihla (2021). Fortifying boundaries: The ”how and why” of the Finnish media and countermedia from 2014 to 2018. *Journalistica*, 15 (1): 59–89.

Pauliina Penttilä: Performatiivisuus − Katse toimittajien arkiseen valtaan ja journalismin määrittelyyn

Journalistisessa työssä muutoksesta näyttää tulleen pysyvä tila, johon liittyy myös jatkuva kamppailu siitä, miten journalismi määrittyy. Journalistiseen työhön vaikuttaa yhä enemmän teknologia, kuten analytiikka ja algoritmit, ja myös mediayhtiöiden taloudelliset intressit ovat toimitusten arjessa vahvasti läsnä. Journalismin olemassaolon kannalta nykyisessä ympäristössä onkin olennainen kysymys, millaista valtaa toimittajilla on journalismin määrittelyyn ja miten he sitä käytännössä käyttävät.

Journalismietnografioita on kritisoitu siitä, että ne eivät näe toimijoiden valtaa. Apua on haettu Pierre Bourdieun kenttäteoriasta (Bourdieu 1990; Bourdieu ja Wacquant 1995) ja esimerkiksi siihen kuuluvasta doxan käsitteestä. Kenttäteoria ei kuitenkaan ratkaise kysymystä toimijoiden vallasta kokonaan, sillä se kohdistuu ennen kaikkea journalismin kentän autonomiaan ja valtaan suhteessa muihin kenttiin. Se on kiinnostunut median logiikan muotoutumisesta ja ohjaa tarkastelemaan vallankäyttöä makrotasolla eikä näe toimijoita muutoksen voimana.

Jos katse halutaan kohdistaa toimijoihin ja siihen, miten toimittajat arjessaan määrittelevät journalismia, tarvitaan täydentäviä käsitteitä. Sellaisia tarjoaa Judith Butlerin esittämä performatiivisuuden teoria (Butler 2006). Sen keskeisiä käsitteitä ovat *uusintava toisto* ja *toisin toistaminen*. Journalistiseen työhön sovellettuna performatiivisuus merkitsee sitä, että uusintava toisto tuottaa ja ylläpitää vallitsevaa käsitystä journalismista. Koska toisto on jatkuvaa, se synnyttää samalla jatkuvasti mahdollisuuksia toisin toistamiselle, joka haastaa ja horjuttaa vallitsevaa käsitystä.

Etnografisen aineiston tarkasteluun performatiivisuuden käsite antaa välineitä, joiden avulla voi tunnistaa journalistiseen työhön sisältyvää reflektiota ja toimijoiden vallankäyttöä. Se auttaa näkemään, miten toimittajat arjessaan ylläpitävät journalismia, uudistavat sitä ja käyvät kamppailuja sen olemuksesta. Se voi auttaa näkemään, millaista valtaa toimittajilla muutosten keskellä on journalismiin ja miten he sitä käyttävät.

Jari Väliverronen, Reeta Pöyhtäri ja Mikko Villi: Suomalaiset journalistisen työn tekijät murrosaikana

Viimeisen vuosikymmenen aikana journalismi ja journalistinen työ ovat Suomessa kokeneet suuria muutoksia. Taloudelliset ongelmat ja koronaepidemia ovat vaivanneet erityisesti pienempiä medioita sekä nuoria toimittajia (Honkonen, 2019; Grundström, 2020). Journalistisen työn kuormittavuus on digiaikana kasvanut (Rantanen ym., 2020), ja erilaiset ulkoisen vaikuttamisen yritykset ovat yleisiä (Hiltunen, 2020). Yleisön luottamus journalismiin on kuitenkin korona-aikana lisääntynyt (Reunanen, 2021).

Tässä esityksessä perehdytään suomalaisten journalistien ammattiarvoihin ja käsityksiin työstään näiden muutosten keskellä. Esitys perustuu osana kansainvälistä Worlds of Journalism Study (WJS) -tutkimusprojektia kerättyyn verkkokyselyyn, johon on vastannut välillä toukokuu 2021–maaliskuu 2022 n. 450 journalistisen työn tekijää. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää, miten journalismi selviää ja sopeutuu erilaisiin riski- ja epävarmuustekijöihin muuttuvassa toimintaympäristössä.

Alustavien tulosten perusteella muutokset näkyvät suomalaisjournalistien vastauksissa monin tavoin. Journalistit keskittyvät aiempaa vahvemmin (vrt. Pöyhtäri ym., 2016) tiedonvälitystehtävään ja kansalaisten valistamiseen. Erityisesti taloudelliset vaikutteet ovat kasvaneet ja ne myös tunnistetaan aiempaa paremmin. Suurimmat huolenaiheet liittyvät henkiseen hyvinvointiin ja ulkoiseen vaikuttamiseen liittyviin kysymyksiin.

Muutokset ovat kuitenkin verrattain pieniä ja osoittavat arkkityyppisen länsimaisen journalismin arvojen (Hanitzsch, 2011) vahvaa asemaa suomalaisten journalistien itseymmärryksessä.

Lähteet:

Grundström, E. (2020). Journalismin tukeminen koronakriisin aikana: Selvityshenkilön ehdotus. https://api.hankeikkuna.fi/asiakirjat/d1994b90-6713-4a6a-85c2-e4648917a419/96f060b3-cfda-4ec1-ab0e-7656b1c20c45/RAPORTTI_20200428064239.pdf.

Hanitzsch, T. (2011) Populist Disseminators, Detached Watchdogs, Critical Change Agents and Opportunist Facilitators: Professional Milieus, the Journalistic Field and Autonomy in 18 Countries. *International Communication Gazette 73*(6): 477–494.

Hiltunen, I. (2020). Ulkoinen vaikuttaminen ja sen vastakeinot suomalaisessa journalismissa. *Media & Viestintä*, *43*(3): 176–205. https://doi.org/10.23983/mv.98406.

Honkonen, M. (2019). Yli tuhat kolmekymppistä katosi. *Journalisti.fi*, 28.3. https://www.journalisti.fi/artikkelit/2019/3/yli-tuhat-kolmekymppist-katosi-taantuma-teki-alalle-tulosta-vaikeaa/.

Pöyhtäri, R. ym. (2016). Suomalaisen journalistin itseymmärrys muutosten keskellä. *Media & viestintä 39*(1): 1–23. https://doi.org/10.23983/mv.61434.

Rantanen, J. ym. (2020). *Mediatyöntekijöiden kokemuksia työstä digitaalisessa toimintaympäristössä.* Tampere: Tampereen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden tiedekunta, Työelämän tutkimuskeskus, työraportteja 109/2020.

Reunanen, E. (2021). Finland. Teoksessa Newman, N. ym. *Reuters Institute Digital News Report 2021.* Oxford: Reuters Institute for the Study of Journalism, s. 76–77. https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/sites/default/files/2021-06/Digital_News_Report_2021_FINAL.pdf.